

ANCIENT PATTERNS – MODERN TECHNOLOGY

Emma Ekstam

GDI Konstfack 2014

Handledare: Tyra von Zweigbergk

Extern handledare: Lena Seraphin

Rapporthandledare: Katarina Sjöberg

Innehållsföreteckning	sid
1.0 Introduktion	3
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Avgränsningar	3
1.3 Rapportöversikt	3
2.0 Bakgrund	4
3.0 Teori	4
4.0 Metod och metod diskussion	6
5.0 Resultat	8
6.0 Diskussion & Slutsatser	15
7.0 Referenser	16

1.0 Introduktion

Jag har gjort en serie mönster på temat genetiskt modifierade organismer (GMO). GMO kan definieras som organismer där DNA har ändrats på ett sätt som inte förekommer naturligt genom parning eller korsbefruktning. Den moderna biotekniken möjliggör så att enskilda, utvalda gener kan överföras mellan organismer, även mellan icke besläktade arter.

Eftersom mytbildningarna kring gentekniken löper amok, har jag i mitt arbete valt att hänge mig åt fantasin. Den bildvärld jag försökt skapa handlar om att vistas i gränslandet mellan fakta och fiktion utan att kunna få några klara svar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med mitt examensarbete är att undersöka svårigheterna med att förmedla ett politiskt/filosofiskt budskap med illustration, eller för att uttrycka mig mer specifikt: med illustrerade mönster. Hur ska jag gå tillväga för att hitta en bra balans mellan en tilltalande och dekorativ form och att framföra mina tankar om GMO, ett ämne jag tycker är oroväckande.

Då examensarbetet mynnar ut i en utställning vill jag även undersöka hur jag kan utnyttja utställningsformatet till att förstärka budskapet och bildernas inverkan på betraktaren.

1.2 Avgränsningar

Jag har avgränsat ämnesområdet till att handla främst om GMO som används till mat eller foder eftersom det är det användningsområdet som påverkar mig som konsument mest direkt.

1.3 Rapportöversikt

I kapitlet Bakgrund berättar jag kort varför jag valt att göra mönster och varför jag valt ämnet GMO. I kapitlet Teori redogör jag för projekt och texter som inspirerat mig och som jag valt att använda som teoretisk grund till projektet. Jag har läst filosofen Nikolas Kompridis texter om vad det innebär att vara människa i en tid där artbarriärerna har överskridits med hjälp av gentekniken, och jag har tittat på medeltida konstnären Hieronymus Bosch's tavla "Garden of earthly delights". Jag har läst Andrzej Klimovski's bok "On Illustration" och funderat över vad mediet illustration kan användas till. I kapitlet Metod och metoddiskussion går jag igenom arbetsprocessen i projektet och diskuterar vilka svårigheter jag stött på. Jag strukturerar även upp mina avsikter med projektet och vad jag velat att mönstren ska kommunicera, samt hur jag presenterat projektet i en utställning. I kapitlet Resultat visar jag bilder på de olika mönstren och bilder av utställningen.

2.0 Bakgrund

Jag ville testa på ett område som är nytt för mig, och att lära mig att rapportera mönster är något jag tänkt på en längre tid. Mina illustrationer är ofta uppbyggda av mönsterliknande strukturer och att skapa mönster kändes som ett naturligt men ändå nytt steg i min utveckling som illustratör.

Det senaste året har jag intresserat mig för debatten kring genetiskt modifierade organismer (GMO) och drivkrafterna bakom utvecklingen av tekniken. Det finns en rad farhågor kring ämnet såsom att GM-grödor är potentiellt hälsovådliga, att GM-grödor innehåller mindre näring än konventionella grödor, att GMO har okänd inverkan på miljön och att de nya GM-hybriderna kan komma att sprida sig okontrollerbart i ekosystemet. Jag har funderat på vad jag tycker om att den nya gentekniken införs på marknaden utan att vi konsumenter överhuvudtaget tillfrågats, och dessa tankar har utvecklats till en hel bildvärld som jag velat försöka åter skapa.

Mönster återkommer ständigt i vår omgivning. Naturen är uppbyggd av mönster, växter, träd, skog, vågor på havet, öknar, molnen på himlen Vårt samhälle är uppbyggt av mönster, städernas rutnät, infrastruktur, vardagssysslor och arbetsuppgifter bildar mönster. Men viktigast för projektet är att GMO är byggt på mönster, celler och DNA-strängar bildar mönster som människan nu kan ändra på och göra om för att passa våra skiftande behov och syften.

3.0 Teori

Inledningsvis var den grafiska formgivaren Sepidar Hosseini's examensarbete från Konstfack 2011 en inspiration till varför jag valde att arbeta med mönster. I hennes projektarbete "Men ni iranier är ju bra på mönster" omtolkar hon personliga berättelser om Sverige och svenskhet till mönster och jag kände starkt att jag ville testa att göra egna mönster.

Sepidar Hosseini hade använt sig av klassiska persiska mönster och inkorporerat typiska svenska mönsterdetaljer såsom röda stugor, granskog, blåsippor, kräftskiva mm. När jag sen skulle bestämma mig för vilka slags mönster jag själv ville göra, kände jag att jag först ville försöka svara på frågan: Ser mina bilder ut på något särskilt sätt och isåfall varför?

Jag gör detaljerade bilder med tydliga former och klara färger. Under min utbildning på Konstfack har jag ofta hört från mina lärare att jag borde släppa kontrollen, testa nya medier, förenkla mina bilder. Jag visste att lärarna hade rätt, men jag har ändå haft svårt att hitta motivationen att göra bilder som är förenklade. Den enda anledningen jag har kunnat tänka mig är att det skulle spara tid när jag arbetar som illustratör. När jag läste Andrzej Klimovski's texter om illustration så fann jag en ny infallsvinkel.

The contemporary illustrator has an ever growing range of techniques at their disposal given the fast expansion of the digital realm. I seem to move in the opposite direction. I am drawn towards working in a primitive, simplified mode. I use black ink and brush or the linocut, a discipline that requires me to reduce a design or composition to the bare essentials, leaving space for the viewer's imagination. (www.anothermag.com/current/view/1188/Andrzej_Klimowski_On_Illustration)

Jag har tidigare funderat över varför jag tycker att illustration är så fascinerande, och kommit fram till att det beror på att den tecknade bilden är en abstraktion och ett koncentrat av verkligheten. Detta lämnar spelrum för att fylla i information, hjärnan får arbeta och jag blir intresserad. Att lämna utrymme för betraktarens fantasi och reflektioner är ett riktigt bra argument för att förenkla mina bilder.

Å andra sidan känns hantverket i bilderna viktigt för mig. Min egen erfarenhet är att jag automatiskt blir intresserad av en bild som är av gott hantverk. Det är inte ett kriterium för att jag ska tycka en bild är intressant men det är en bra inkastare. Klas Jurander skriver:

"Ofta påtalas att människor på landsbygden för 150 år sedan under hela sitt liv sammanlagt såg betydligt mindre bilder än den nutida människan gör på en timme. Fåtaliga bilder kom i hennes väg, men jag gissar på att mötet med en enda bild måste varit enormt laddat. Jag vet av erfarenhet att det flimmer av bilder som vi stundligen möter tenderar att ge oss utmattningssymptom." ("När man ritar hästar" sid. 47)

Jag hoppas kunna motverka denna bildutmattning hos mig själv genom att låta mina egna bilder ta tid att göra, och ägna energi åt detaljer och utförandet.

Under min research har jag tänkt att GMO är en av de främsta utposterna för mänsklig hybrid. I antika Grekland betydde hybrid att någon utförde åtgärder som förödmjukade offret till tillfredsställelse för förövaren. Genom att behandla andra illa förhöjs förövarens känsla av överlägsenhet. Men offrets skam återspeglas på förövaren, och det skapas en nedåtgående spiral av förödmjukelse och självförakt. Kan det vara så att mänskligheten befinner sig i en sadomasochistisk relation med resten av skapelsen? Vad skapar denna osunda relation för självbild hos mänskligheten? Kan den nedåtgående spiralen leda till otrygghet kring vad det innebär att vara människa?

I mitt arbete har jag funderat över teknologiska framsteg ur ett historiskt perspektiv, hur nya upptäckter har kommunicerats eller inte kommunicerats och hur vetenskapliga framgångar har bidragit eller inte bidragit till att förbättra människors liv och hälsa. Den genetiska arvsmassan kan numera manipuleras, patenteras och ägas. Hur ska vi kunna känna oss trygga i att dessa nya tekniker kommer vara säkra och effektivt reglerade?

Filosofen Nikolas Kompridis skriver i "Technology's challenge to democracy: What of the human?" om GMO och vad det kan komma att betyda för mänsklighetens framtid. Han skriver att den idag rådande vetenskapliga synen av levande ting är att de är maskiner som består av biokemiska komponenter.

"If the current scientific view is not contested or resisted, then the question of what it means to be a human being will be rendered otiose, deprived of all normative significance. When we regard ourselves as "machines whose components are biochemicals," we not only presume to know what our nature permits us to be, but also that this knowledge permits us to answer the question of what is to become of us." (Technology's challenge to democracy: What of the human? Sid. 24)

Vidare skriver Kompridis att det som står på spel är gränsen mellan personer och saker. Vi behöver kollektivt reflektera över vad det är som utgör fundamentet i vår mänsklighet. Han menar att utrymmet vi har för att överhuvudtaget kunna föra en sådan diskussion krymper i en

alarmerande takt i och med den genetiska manipulationens framsteg. Jag tänker att det framförallt är en diskussion som behöver vara offentlig. Vi konsumenter behöver bli informerade så att vi kan delta i debatten om huruvida vi överhuvudtaget behöver genetiskt modifierade organismer och hur vi isåfall ska implementera dem. Det duger inte att en armé av experter besvarar dessa frågor åt oss och sen tvingar oss att leva med resultatet av deras beslut i en oöverskådlig framtid.

Till mina mönster har jag hämtat inspiration från bildkonsten kring sekelskiftet år 1500, då nya kontinenter och kulturer upptäcktes. Det verkar ha varit en spännande tid. Jorden hade varit platt, plötsligt var den rund. Mänskligheten hade varit centrum av universum, plötsligt befann vi oss i periferin. Kring sekelskiftet 1400-1500 upptäcktes nya delar av världen, en ny kontinent. Detta medförde att nya möjligheter, nya kulturer, matvaror, ny flora och fauna upptäcktes. Bilder av den nya världen spreds och bildade folks uppfattning av upptäckterna som gjordes. Bestiarier (böcker med berättelser om djur och växtriket i världen) användes som läromedel (främst av kyrkan) där världens flora, fauna och fantasidjur/monster presenteras i bilder. Bestiarier användes främst i sedelärande syfte med inbakade moraliska budskap om människans inneboende natur och beteende.

Människan har fantiserat om att korsa djur, människor och växter till nya hybrida varelser i årtusenden. Sjöjungfrun, mantikoran, gripen, alrunan, enhörningen, hydran. När jag tittar på bilderna i bestiarierna tänker jag att i och med GMO har fantasierna nu hunnit ifatt verkligheten och till och med överträffat den.

Den flamländske konstnären Hieronymus Bosch's målning "Garden of earthly delights" (ca 1495-1500) är ett av konsthistoriens mysterier. Ingen vet med säkerhet vad innebörden av altartavlan är, om det var ett beställningsarbete och i sådant fall av vem, och vart det var menat att målningen skulle visas. Enligt en teori berättar altartavlans fyra bilder om tiden innan och efter syndafloden. Tavlans centerpanel visar en spännande scen ur människolivets tillvaro strax innan floden, där folk promenerar omkring nakna och obrydda, äter frukt och leker och badar tillsammans i fontäner. De samexisterar med hybrider ur både växt och djurriket, vissa människor har vingar, frukter antar enorma proportioner och växer ihop med både människor, fåglar och insekter. Jag får känslan av att inget är vad det ser ut att vara, det är en värld i konstant förändring, ständigt pånyttfödd.

Som ett tankeexperiment jämför jag scenen i Bosch's målning med vår samtid. Mänskligheten lullar runt och fikar och gör affärer, obrydd om eventuella katastrofer och apokalypter. Står vi inför ännu en syndaflod där GMO är vattenmassorna som kommer dränka och utplåna civilisationen?

4.0 Metod och metoddiskussion

Inledningsvis läste jag Lotta Kulhorns bok "Rapport! en bok om att göra mönster" och följde systematiskt hennes olika tips på hur man gör mönster. Detta tillvägagångssätt var för att jag inte gjort mönster tidigare och jag behövde "bara göra" för att snabbt få tillgång till grunderna i mönsterkrapporering. Jag använde mig också av Pepin van Roojen's "Repeating patterns

1100-1800” för att skaffa en överblick över hur mönster har skapats i olika kulturer och tider.

Min första ingång till att börja formge mina mönster var att utgå ifrån Jugend, vilket kändes som ett självklart val av inspiration då stilen använder sig av former ur naturen, främst växtlighet. Jag valde ut ett par mönster gjorda av William Morris & Co och gjorde förenklade grids utifrån dem. Dessa grids fyllde jag sedan med olika former hämtade ur min research kring GMO. Resultatet blev inte som jag tänkt mig, mönstren kändes alltför tidstypiska och jag kände att det var en stor risk att jag målade in mig i ett hörn när jag använde så välkända förlagor. Dessutom kändes arbetet tungrott och oinspirerande, så jag valde att byta taktik.

Tillbaka vid skissbordet försökte jag koka ner projektet och beskriva det som oroar mig personligen med GMO. Jag ville även arbeta mer lustfyllt, och ställa mindre krav på mig själv att mönstren skulle se ut på något visst sätt. Jag bestämde mig för att i mitt arbete förhålla mig till följande:

- Visa att GMO kan komma att sprida sig okontrollerbart i naturen.
- Visa att GMO kan komma att konkurrera ut redan existerande arter med sina speciellt framtagna egenskaper, tex att de producerar sitt eget insektsgift och är tåliga mot besprutning.
- Visa människan och samhället med GMO.
- Visa att gränsen mellan arter suddas ut, vad blir då kvar?

När jag började med skissarbetet stötte jag genast på problem rörande hur tydligt jag ville kommunicera problematiken kring GMO i bilderna. Hur skulle jag bära mig åt för att slå an rätt ton? Och vad var rätt ton, vilken känsla ville jag förmedla? Om jag bara ville förmedla mina egna känslor kring GMO så skulle jag ha gjort morbida, svarta motiv av dystopiska framtidsvisioner och det kändes inte som ett balanserat sätt att kommunicera på. Det känns viktigt att jag lämnar tolkningsutrymme åt betraktarens egen fantasi i de motiven jag väljer, utan att för den skull ge återkall på mina åsikter i ämnet.

Perspektiven i bilderna och till viss del motiven är tagna ur medeltida bildkonst. Fågelperspektivet där alla karaktärer är lika stora är typiskt för den tidens bildskapande och skapar en jämnställdhet i värde åt alla delarna av mönstret. Ett exempel på vad jag menar är Hieronymus Bosch's målning "Garden of earthly delights" som nämndes i förra kapitlet.

Det tog mycket längre tid än jag var beredd på att det skulle göra att formulera vad det var jag ville göra. Jag fick tvinga mig själv att börja teckna innan jag var klar med att formulera projektet, annars hade jag med stor sannolikhet inte börjat göra bildmaterialet förrän i sista stund. Men det var först när jag kom igång med det praktiska arbetet som jag kunde börja se klarare vad det var jag tänkte. Ett exempel är när jag gjorde skulpturerna som skulle vara del av installationen i utställningen. Först när jag suttit och arbetat med leran i två dagar så började jag förstå varför jag ville ha tredimensionella objekt med i utställningen. Jag ville göra en installation som gestaltar en matplats i hemmet, och på så sätt få betraktaren att känna sig delaktig i GMO debatten, känna att det är ett ämne som berör oss alla eftersom det finns i våra hem och på våra matbord. Jag gjorde ett antal former som var hämtade ur bildmaterialet och som påminde om matråvaror/grönsaker. Jag valde en rosafärgad glasyr till skulpturerna, eftersom rosa är en färg som associeras med plast, porr och tuggummi snarare än den associeras med mat.

I ett samtal med min externa handledare Lena Seraphin kom jag fram till att det första intrycket av utställningen är avgörande. Jag hade i åtanke att göra det enkelt och inbjudande för betraktaren när jag planerade utställningen. Jag anpassade storleken på utskriften av mönstren så att detaljerna i bilderna skulle framträda på ett bra sätt och så att helhetsintrycket inte skulle kännas för plottrigt. Jag hängde mönstren med tanke på hur man som betraktare läser bilderna från vänster till höger.

5.0 Resultat

Jag har gjort en serie mönster som gestaltar mina tankar och fantasier om vilken inverkan GMO kan komma att ha på miljön och människan. De olika aspekterna jag valt att gestalta redogör jag för i kapitlet Metod, på sidan 7.

I sista minuten strök jag idén med att ha en installation som skulle vara en matplats. Jag gillade idén i sig men skulpturerna var av för dålig kvalitet och jag kände att det blev för många moment i utställningen. "Matplatsen" kändes mer och mer som en rebus som inte skulle gå att lösa för betraktaren. En kompromiss av idén: jag köpte plastfrukter som jag målade så att de liknade frukterna i mönstret "TRÄD" och la dem i en fruktskål tillsammans med röda äpplen. Det blev ett uppskattat element i utställningen som många kommenterade på, dessutom gillar jag den bibliska referensen till "förbjuden frukt". (Se bilder på sid. 14)

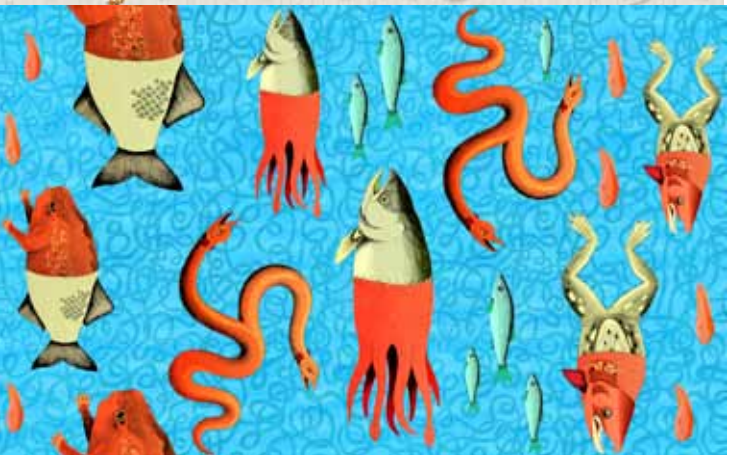
På väggen mittemot mönsterinstallationen ställde jag ett podie med informationsblad och gästbok, en affisch hängde på väggen och två par hörlurar med stolar brevid så att besökarna kunde sitta ner och lyssna på kompositören Niklas Ottanders musikstycke "Ancient patterns – Modern technology" samtidigt som de betraktade mönstrena. Detta fungerade bra och det satt ofta folk och lyssnade i längre perioder. Att ha musik till bilderna förstärkte intrycket av att det var något obehagligt på gång, och det fick folk att stanna upp och titta längre. Det kändes tacksamt att ha sittplatser så att folk kunde sitta och vila, detta gjorde också att det var lätt att sitta där själv och samtala med besökarna.

Jag tycker att jag lyckades få till en intressant om än subtil balans mellan en dekorativ form och ett oroväckande innehåll i mönstren. På det hela taget är jag nöjd med resultatet men jag vill arbeta mer med vissa illustrativa detaljer, och även jobba med att mönstren ska kunna stå för sig själva och inte bara fungera i ett sammanhang där alla mönster visas samtidigt.

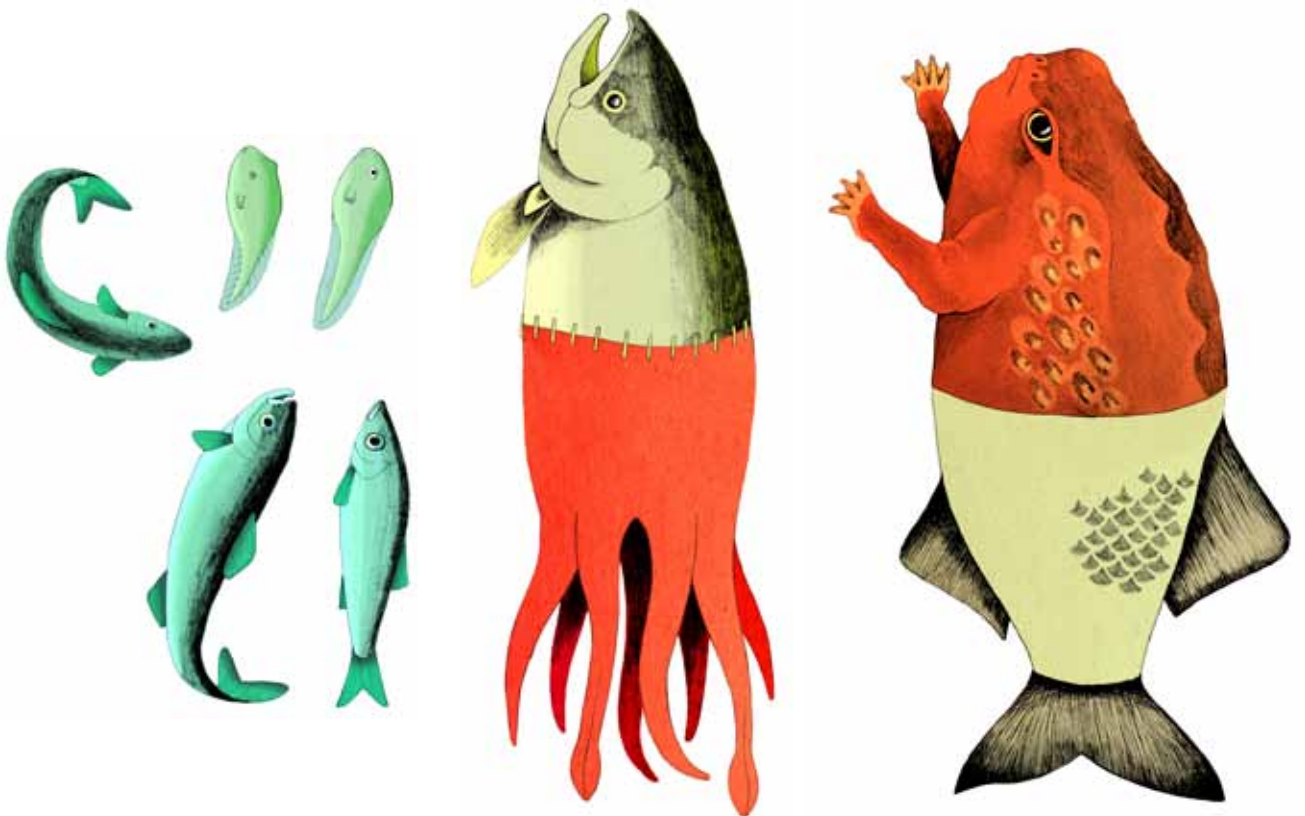
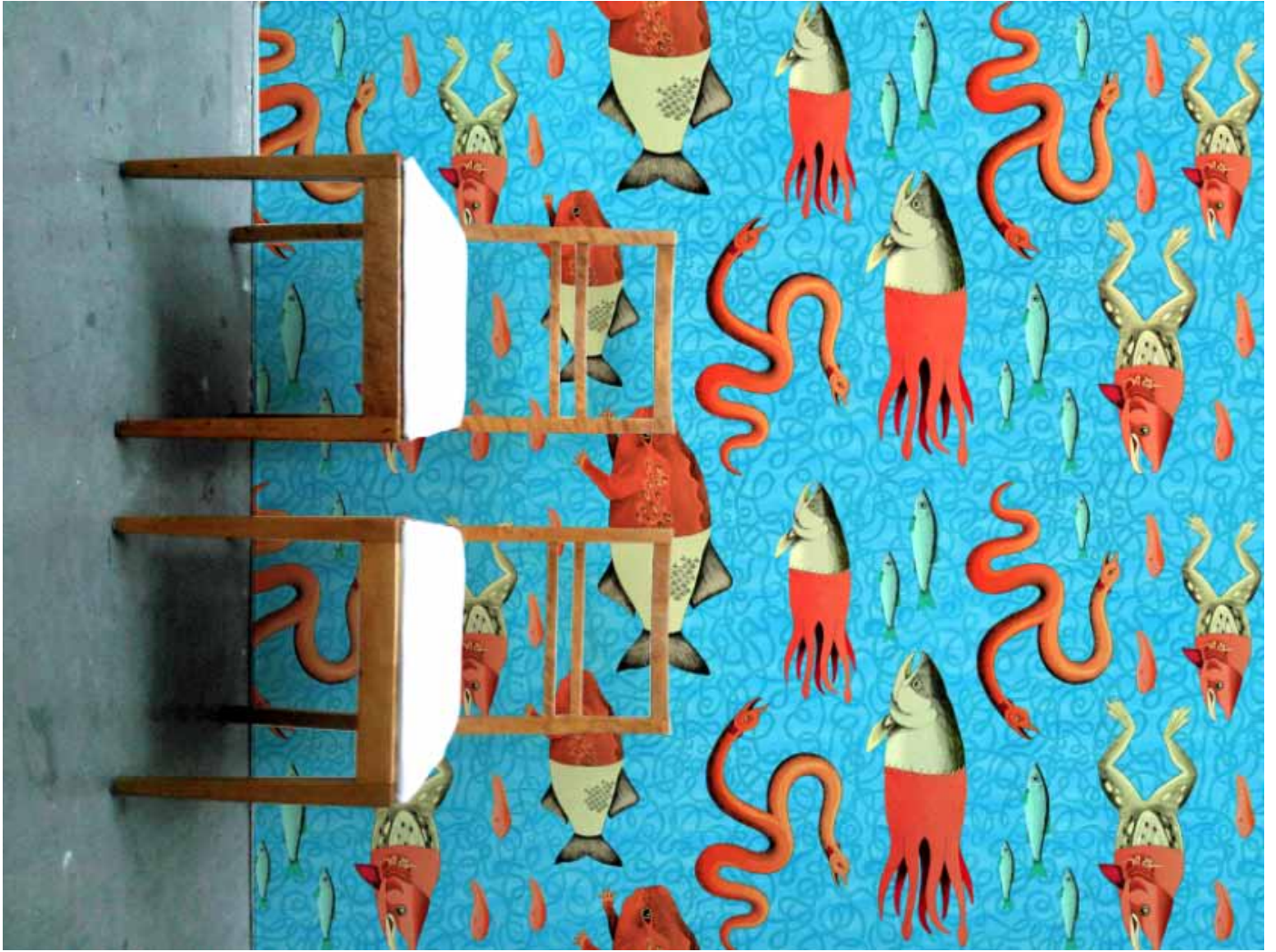

RESULTAT:

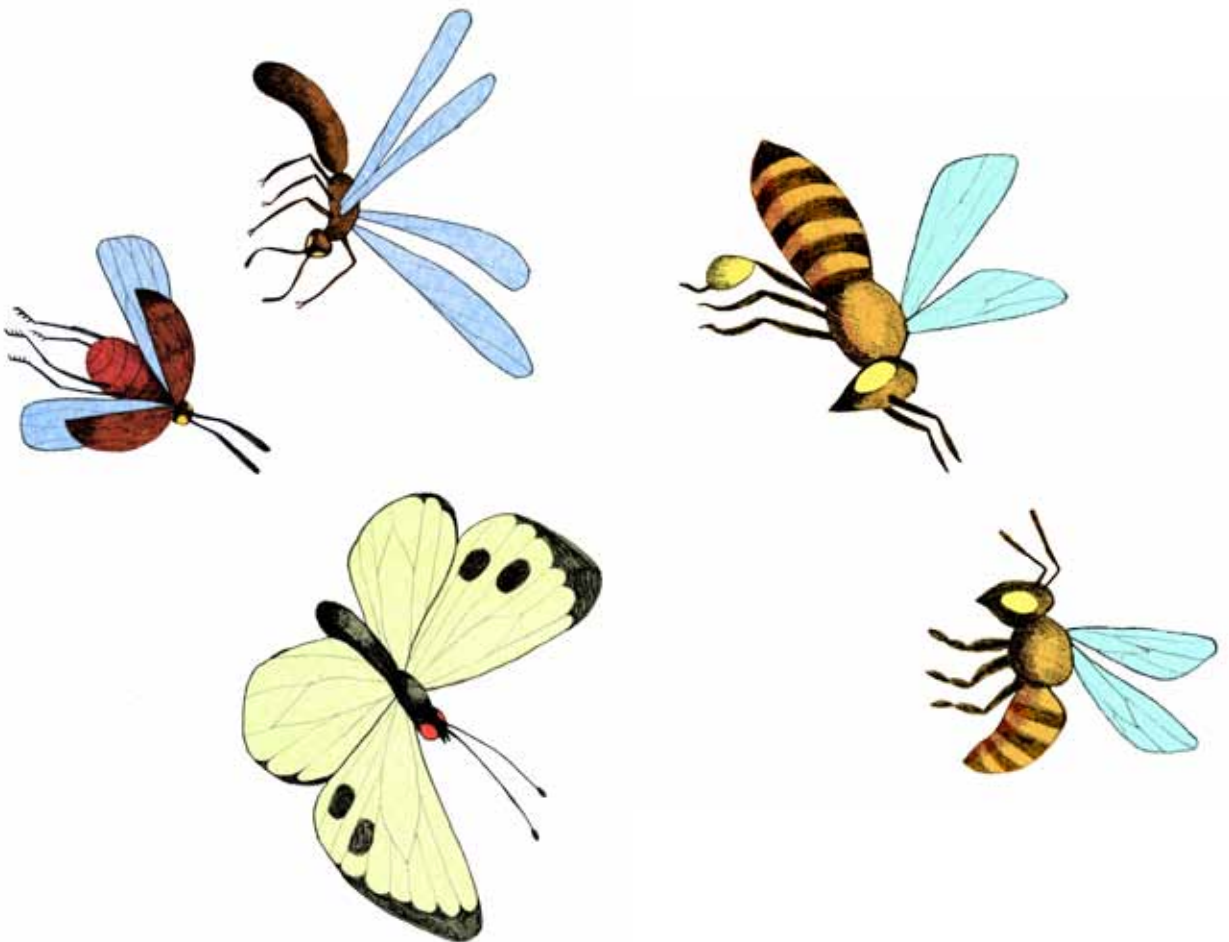
- CELL
- HAV
- SOJA
- FRÖ
- TRÄD

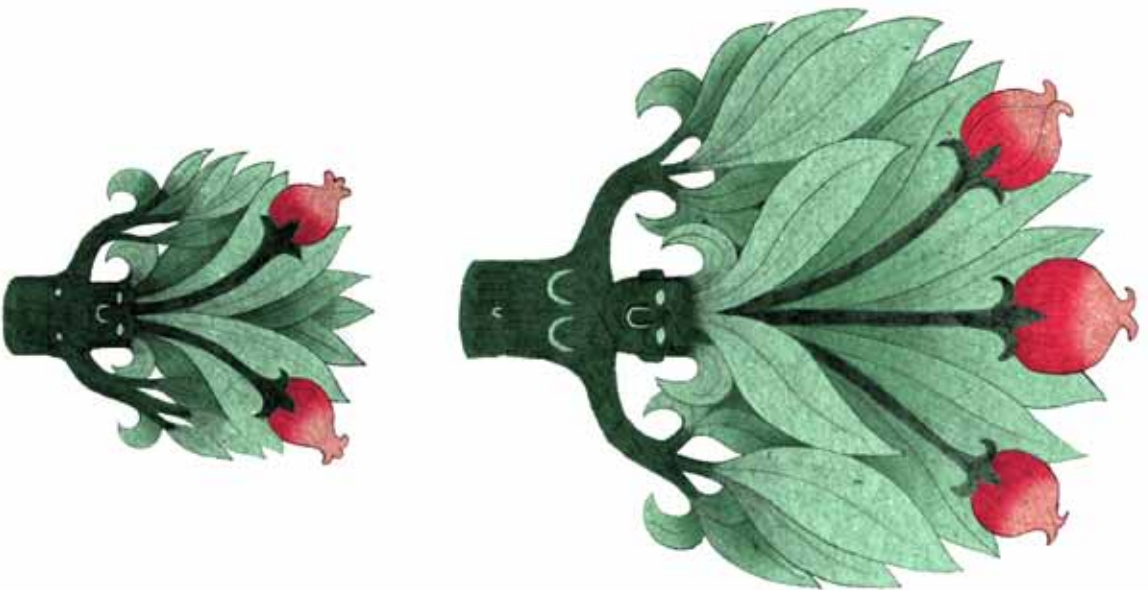

6.0 Diskussion & Slutsatser

Att framföra ett budskap, hur gör man det på ett effektivt sätt? Jag har valt att dölja ett budskap i mönster som kan användas som dekoration, är detta ett sätt att föra fram ett budskap och få folk nyfikna på att veta mer, eller är det bara en del av en pågående normaliseringsprocess som gör folk mer mottagliga för införandet av GMO?

Som opponent till examenspresentationen hade jag Karl Grandin. I samtalet efter presentationen med opponenter och med lärarna på institutionen för Grafisk design & Illustration på Konstfack diskuterade vi varför jag inte hade gjort de illustrativa momenten av mönstren tydligare, varför mina åsikter om GMO inte syntes tydligare. Det är mycket bra kritik och jag kommer arbeta vidare med mönstren med detta i åtanke.

Jag planerar att försöka få mönstren producerade. De företag/organisationer jag tänkt kontakta är bland andra Borås tapeter och Svenskt Tenn. Jag vill även undersöka om jag kan ta utställningsformatet ett steg längre och göra en installation där mönstren används mer rumsligt och eventuellt är applicerade på föremål. Ett exempel på detta skulle kunna vara ett rum tapetserat med mönstren, där även textilier och porslin har mönstren tryckta på, och musikstycket "Ancient patterns - modern technology" spelas ur högtalare så att de suggestiva ljuden förhöjer obehagskänslan av att vara instängd i ett rum med GMO.

7.0 Referenser

Andrzej Klimowski "On Illustration"

Förlag: Oberon Books

2014-04-13 (http://www.anothermag.com/current/view/1188/Andrzej_Klimowski_On_Illustration)

Claes Jurander

"När man ritar hästar" Gidlunds förlag, 2010

Jordbruksverket

(<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/odling/genteknikgmo.4.373db8e013d4008b3a18000378.html>)

Marie Monique Robin

The world according to Monsanto

Förlag: The New Press (2008)

Nikolas Kompridis

Technology's challenge to democracy: What of the human?

PARRHESIA NUMBER 8 (2009 • 20 • 33)

Sepidar Hosseini "Men ni Iranier är ju bra på mönster"

Förlag: Nilleditions (2013)